

Klír, Tomáš

Josefský katastr a jeho výpověď

In: Klír, Tomáš. *Osídlení zemědělsky marginálních půd v mladším středověku a raném novověku*. Klápště, Jan (editor); Měřínský, Zdeněk (editor). Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2008, pp. 196-197

ISBN 9788073082512

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/127509>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

35. JOSEFSKÝ KATASTR A JEHO VÝPOVĚĎ

Z písemností, které tvoří josefský katastr, jsou podstatné především fassé jednotlivých obcí a doprovodné oceňovací tabely (NA, fJK).

35.1. Obsah písemností

A. Fasse každé obce obsahují seznam všech parcel. Parcely jsou řazeny podle čísel a tratí. Fasse každou parcelu charakterizuje následujícími údaji:

- číslo parcely
- číslo usedlosti a jméno držitele
- určení kultury
- pomístní název
- lokalizaci
- rozsah na sáhy
- rozsah na výsevek (jítra a zbývající sáhy)
- výnos
 - na měřice pro pole rozdělená na ozim (pšenice, žito) a jař (ječmen, oves)
 - pro louku na sena a otavu
 - pro les na tvrdé a měkké dřevo

V poznámce mohou být uvedeny produkční limity parcely jako delší interval úhorování nebo vynechávání jaře, popř. ozimu.

B. Oceňující tabele udává pro každou parcelu a jednotlivou zasévanou obilninu zrnitost. Podobně je oceňována i produktivita luk, pastvin a lesů. Na základě těchto indexů je pak v tabele spočítána berně.

35.2. Interpretace

Vznik podkladových archů roku 1785 popisuje i F.J. Vavák (I/2, 83ff.), který zanechal názorný návod, jak zápisům katastru a jeho dělení výnosu na ozim a jař rozumět. Podstatou je idea trojpolního systému. Výnos ozimu uvádí součet pšenice a žita, výnos následující jaře součet ovsu a ječmene.

Tab. 35.01. Vavákov popis a výklad josefského katastru (Vavák I/2, 84).

Psalo se pak do fassí takto: Číslo topograf. 382.

Jméno držitele i gruntu i domu	Vyznává výsevu	□ má sáhů	jochů	Zbytečných sáhů
Frant. Vavák, číslo domu 16. Pole kontribučenské na Třmeně	korců 15 $\frac{1}{2}$	12366	7	1166
Vyseje:				
1. Pšenice 6 korců na 4 $\frac{3}{4}$ zrna				
žita 9 $\frac{1}{2}$ " " 4 $\frac{1}{2}$ "				
2. ječmena 10 " " 4 $\frac{1}{4}$ "				
ovsa 5 $\frac{3}{4}$ " " 4 "				
[203] Z toho nyní vypadá sklizuňku první rok z pšenice a ž ta: Vyseto pšenice 6 korců na 4 $\frac{3}{4}$ zrna činí 28 strychů 2 větele; následovně na měřice 42 měřice 12 mázliků; žita 9 $\frac{1}{2}$ korce na 4 $\frac{1}{2}$ zrna činí 42 strychy 3 větele; následovně na měřice 64 měřice 2 mázliků.				
Druhý rok: Ječmena 10 korců na 4 $\frac{1}{4}$ zrna činí 42 strychy 2 větele; následovně na měřice 63 měřice 12 mázliků; ovsu 5 $\frac{3}{4}$ na 4 zrna činí 23 strychy, item na měřice 34 měřice 8 mázliků.				
A tak to pole jsouc na zimu celé zaseto vynáší: Z těch 6 korců pšenice 28 strychů 2 větele, na měřice 42 měřice 12 mázliků, z 9 $\frac{1}{2}$ korce žita 42 strychy 3 větele, na měřice 64 měřice 2 mázliků. Suma celého sklizuňku 71 strych 1 větel, na měřice 106 měřic 14 mázliků.				
Druhý rok jarního osení: Ječmena z 10 korců 42 strychy 2 větele, na měřice 63 měřice 12 mázliků ovsa z 5 $\frac{3}{4}$ korců 23 strychy 0 větele, na měřice 34 měřice 8 mázliků Suma 65 [strychů] 2 větele, na měřice 98 měřice 4 mázliků. Tu jest vysvětlení sklizuňku z jednoho mého pole – nevím ale, bude-li vždycky v stodole. My jsme ovšem zrna opověděli, ale jak je Pán Bůh dávat bude, to jsme nevěděli. Nedá-li nám je Pán Bůh a k tomu slušné časy, konec přec bude s námi i s celou fassí.				

Původně uváděná zrnitost doznala velké změny a Vavákovy paměti nutí k úvaze, že se v konečné verzi nejednalo o skutečný dlouhodobě průměrný výnos, ale o umělý berní index, který se vzdálil realitě.

Základem porovnání může být zrnitost, se kterou počítaly raabizační operáty (srv. kap. 5.4). Jejich podkladem byly archy, které členily pole do 4 tříd (dobré, prostřední, špatné, nejvíce špatné). Jednotlivé části bonitně heterogenního pole přitom mohly být rozčleněny do odlišných tříd. K roku 1779 Vavák (I/1, 130–131) uvádí, že nejlepší pole byly hodnoceny zrnitostí 5. Stejně tak i v roce 1785 (Vavák 2/I, 84).

Úředníci ovšem začali srovnávat fassé jednotlivých obcí a snažili se navýšit zrnitost pomocí srovnání (i) zrnitosti polí v sousedních obcích (nižší zrnitosti zvyšovány podle vyšších) a (ii) zrnitosti rustikálu

a dominikálu. Zrnitost dominikálních polí byla určována podle průměrného výnosu za 9 let a výsledky bývaly vyšší než u rustikálních polí. V případě Milčic se tak zrnitost nejlepších polí výrazně změnila (tab. 35.02).

Tab. 35.02. Navyšování zrnitosti v průběhu vzniku josefského katastru.

	Zrnitost	Důvod změny	Vavák
1. 1785, 1. verze:	5		
	↓		
2. 1785, 2. verze	nad 5	(srovnání s Radimí a Chvalovičkami)	(2/I, 84)
	↓		
3. 1786, jaro	8	(2/I, 96)	
	↓		
4. 1786, podzim	10,5–11	(srovnání s Pečkami)	(2/I, 111)
	↓		
5. 1787	sniženo o 0,75	(stížnosti)	(2/II, 20)

35.3. Závěr

U kvalitních polí se údaje josefského katastru vzdalují skutečné zrnitosti a je třeba je vnímat jako berní index. U polí s nižší zrnitostí lze počítat s větší mírou reality. Nesprávnost berního určení byla uváděna mezi důvody, proč byla platnost katastru záhy odvolána (1791).

Pro modelové úvahy lze využít rozdíly a relativní diferenciaci zrnitosti jednotlivých polí v rámci obce. Celkově odráží údaje josefského katastru spíše úrody dobrých let.